

FRÅSTAD GNR 31

Gardsområdet til Fråstad grenser i vest til Glomma, i nord til Haga, i øst til Falla og i sør langs Varåa til Ramstad og Hval. I nord-øst strekker en kile seg østover fra Laget og inn i Guriholtet mellom Falla og Haga grunn.

Dette gardsområdet var i et par hundreår kjerneområdet for eiendomskomplekset Varå-bruket. Dette omfattet også eiendom i gardene Falla, Ramstad og Hval. Som eiendomskompleks ble Varå-bruket samlet på 1700-tallet og bestod til Fet kommune solgte det meste i 1918–1920. Litt av Varå-brukets historie er tatt inn i et eget kapittel etter kapitlet om Fråstad.

Varå-bruket ble bygd opp rundt fallretighetene og vassagene i Varåa. Sagene ga arbeid, og langs åa ble det bygd flere sagmester- og sagarbeiderplasser. Beboerne her arbeidet på sagene når de gikk, og som husmenn i jord- og skogbruk ellers i året. Fra 1870-80-åra kom den moderne industrien til Varåa: sagbruk og tresliperi, fra rundt 1920 avløst av mølledrift og metallverksted. Mølledrifta er fortsatt i full virksomhet — en industribedrift i et område der det har vært industriell drift i snart 400 år. De første vassagene i Varåa ble bygd tidlig på 1600-tallet. — I samme området, men litt opp fra Varåa, ble det i 1930-åra startet et snekkerverksted, som vokste til en møbel-fabrikk, som har utvidet og bygd produksjonslokaler som nå huser mange bedrifter.

Denne nyere industrien ga flere arbeidsplasser som igjen førte til nye bosteder. Området på den sørlige delen av gnr 31 Frå-

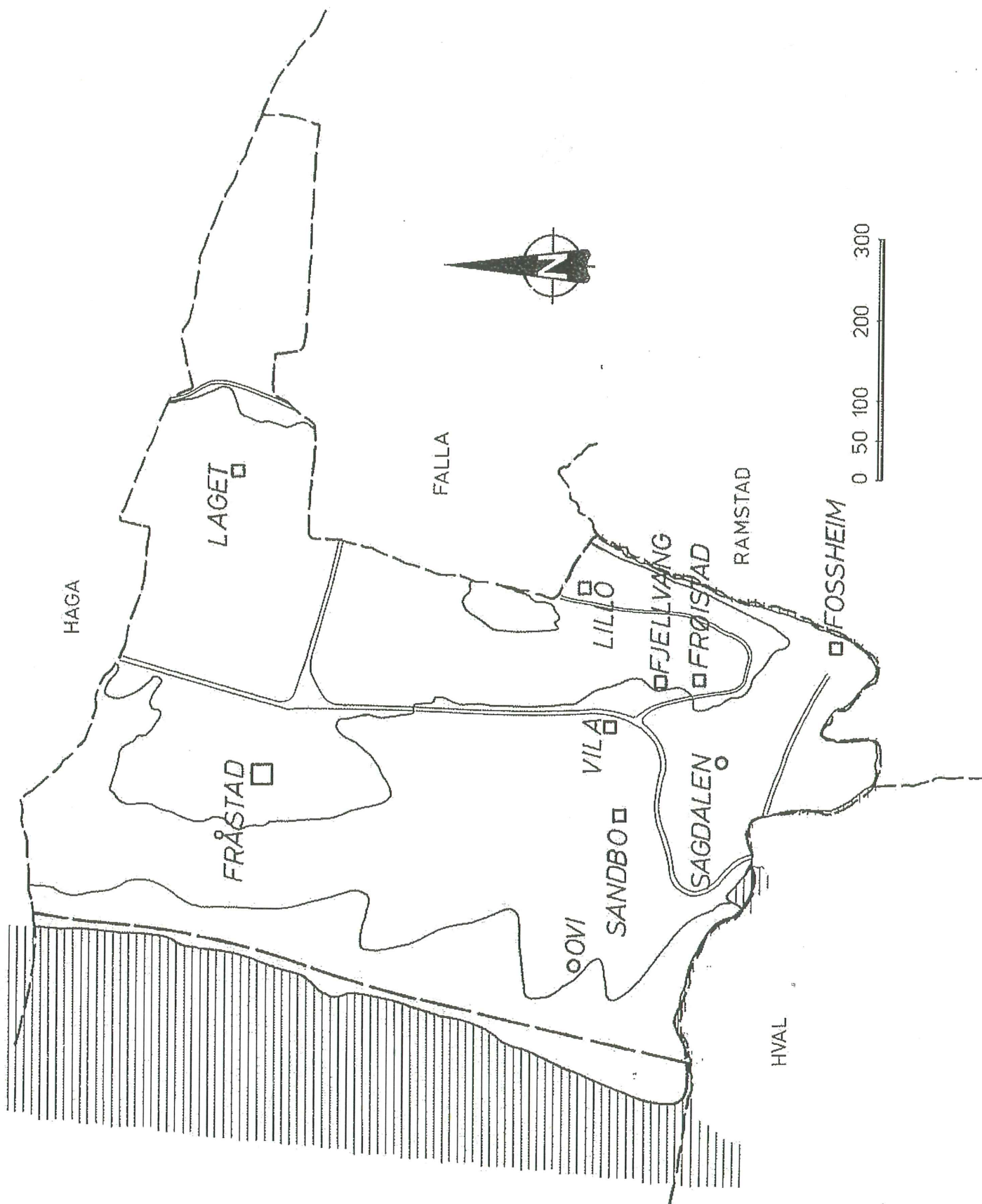
stads grunn er nå et så å si sammenhengende boligområde med villaer langs *Rovenvegen*, *Ovivegen*, *Varåvegen*, *Sagdalen* og *Ekebergåsen*, som er de offisielle vegnavna nå. Ovi-vegen har navn etter både en gammel boplass og den eldste villaen i vegen. Varåvegen er vegen langs Varåa. Sagdalen har navn etter bruket Sagdalen, som nå er borte. Ekebergåsen har navn etter familienavnet Ekeberg. Familien Ekeberg har bygd opp industribedriften under åsen der vegen går, og de var også de første som bygde villa langs denne vegen. De fleste bostedene i denne tettbebyggelsen er bygd etter 1940, men innimellom ligger noen få eldre bosteder — se seinere.

Også i den delen av Guriholtet som ligger på Fråstad grunn er det en del nyere villabyggelse samlet langs Øvre Rovenveg. Forøvrig ligger tre nyere villaer spredt langs Nedre Rovenveg og i Stubbenga.

Vi skal her se nærmere på de bostedene som ble bygd før 1940.

Av alle bostedene på Fråstad grunn er sjølsagt sjølve garden absolutt eldst. En rekker med at jordbruksbosettinga på Fråstad går tilbake til vikingtida (800–1050), da de fleste gamle gardene med navn som ender på -stad (gammalnorsk -staðir) ble ryddet. Trulig var det ett eldre gardsområde på nordsida av Varåa fra Glomma og opp til storskogen. Falla blir reknet som den eldste garden her, og Fråstad ble ifølge denne teorien tatt opp i den vestre delen av dette gamle felles gardsområdet.

Fråstad var sannsynligvis udelt gjennom

Omtalte bosteder på gnr 31 Fråstad med kjent beliggenhet. Firkanter: eksisterende bosteder. Rundinger: forlatte bosteder.

middelalderen. Det ser ut til at garden var i bruk gjennom nedgangstidene i sein-middelalderen. Andre middelalderbosettinger på gardsområdet kjennes ikke.

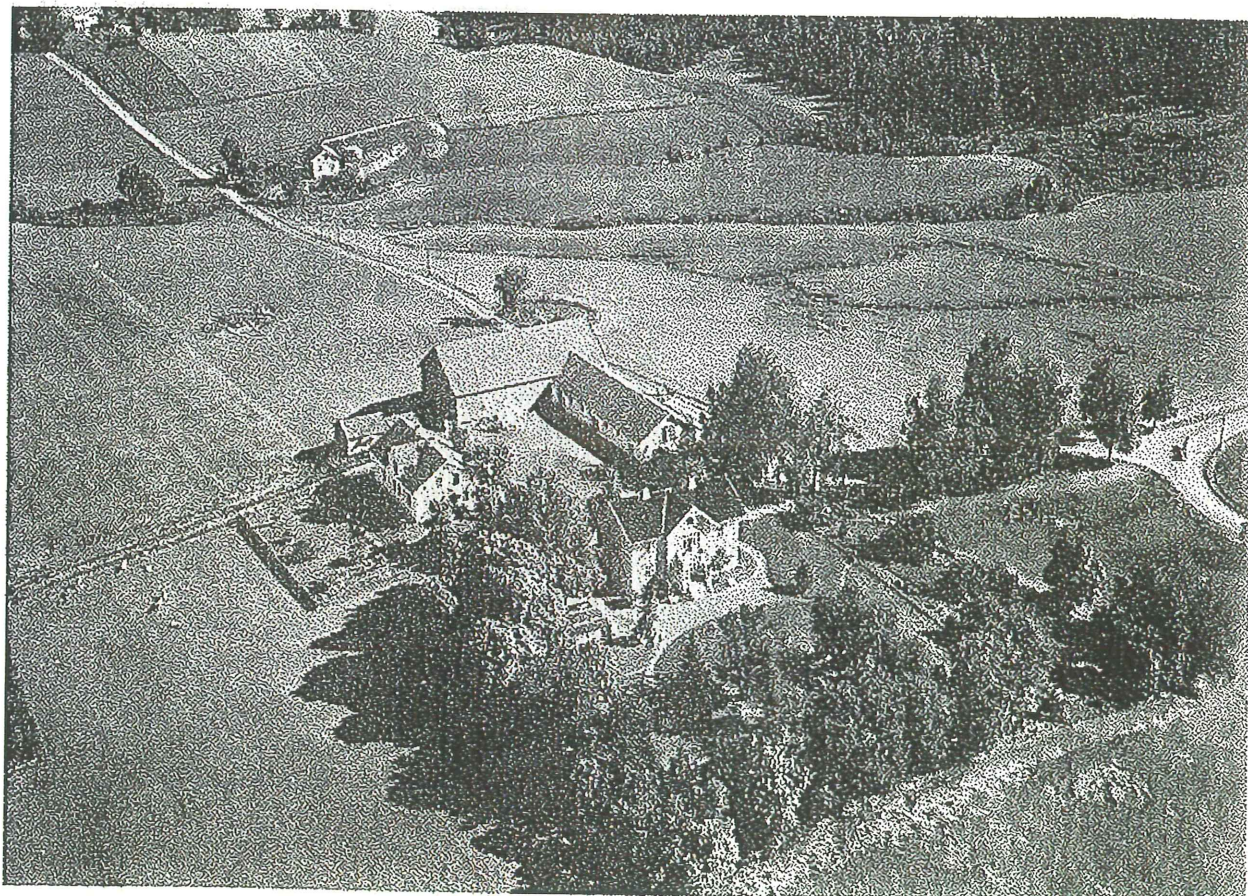
Navnet Fråstad kjennes ingen sikker forklaring på. Bygdeuttalen av navnet er *fråsta*, og stavemåten *Fraastad* er brukt helt fra 1500-tallet. I dansketida kom skriveformene *Frostad* og *Frogstad* i bruk, og særlig den siste forma har vært mye brukt. Men offisiell stavemåte siden 1887 har vært *Fraastad*, *Fråstad* siden rettskrivingsreformen der aa ble erstattet med å.

På Fråstads gardsområde var garden Fråstad eneste kjente bosted til sist på 1600-tallet. Etter at det rundt 1670 ble bygd vassager på Fråstad grunn, ble det bygd sagemster- og sagarbeiderplasser i *Sagdalen* ned mot Varåa. Det var to, noen ganger

også tre, *Sagdals*-plasser utover 1700-tallet og fram til 1850-åra. Da vassagene ble nedlagt, forsvant også *Sagdals*-plassene. I *Sagdalen* ble det bygd en fullmektig-bolig for bruksfullmektigen ved *Varå*-bruket. Det ble lagt noe jord til denne boligen, som seinere ble leid ut og i 1921 fradelt Fråstad og brukt som Fet legedistrikts første distriktslegebolig. I 1927 ble *Sagdalen* solgt til private og var sjøleierbruk til det ble utparsellert til boligtomter. Husa ble revet tidlig i 1970-åra.

Sør på Fråstads grunn ligger også andre gamle bosteder, fire av dem fra 1850-60-åra: *Ovi*, *Sandbo* og *Vila* mellom nåværende *Rovenvegen* og *Fråstadskogen*, *Lillo* ved toppen av åsen ovafor *Sagdalen*, ved delet mot *Fallahaugen*. Disse bostedene oppstod ganske snart etter at de gamle *Sagdals*-plassene ble nedlagt, og det *kan* ha vært en

Fråstad sett fra sørvest. Den høge hovedbygningen nærmest ble sammen med hagen rundt utskilt som en egen eiendom, Kampheim. Nåværende hovedbygning på Fråstad er den tidligere sidebygningen t.v. på gardstunet. □ Flyfoto: Widerøe 5.8.1950

sammenheng her: Stuene i de gamle Sagdals-plassene kan ha blitt flyttet til disse nye bostedene. Sandbo er det eldste og største av disse stedene og ble nok bygd mens Sagdals-plassene ennå var bebodd. Sandbo ligger på en rabbe like nord for Rovenvegen. Øst for Sandbo, oppe ved Rovenvegen, ligger Vila. Ovi lå i lia øst for Sandbo, rett i mot den nederste villaen i nåværende Ovivegen. Dette bostedet ble fraflyttet alt rundt 1880. — Lillo var fast bebodd til 1940-åra, men har seinere vært brukt vesentlig som fritidsbolig.

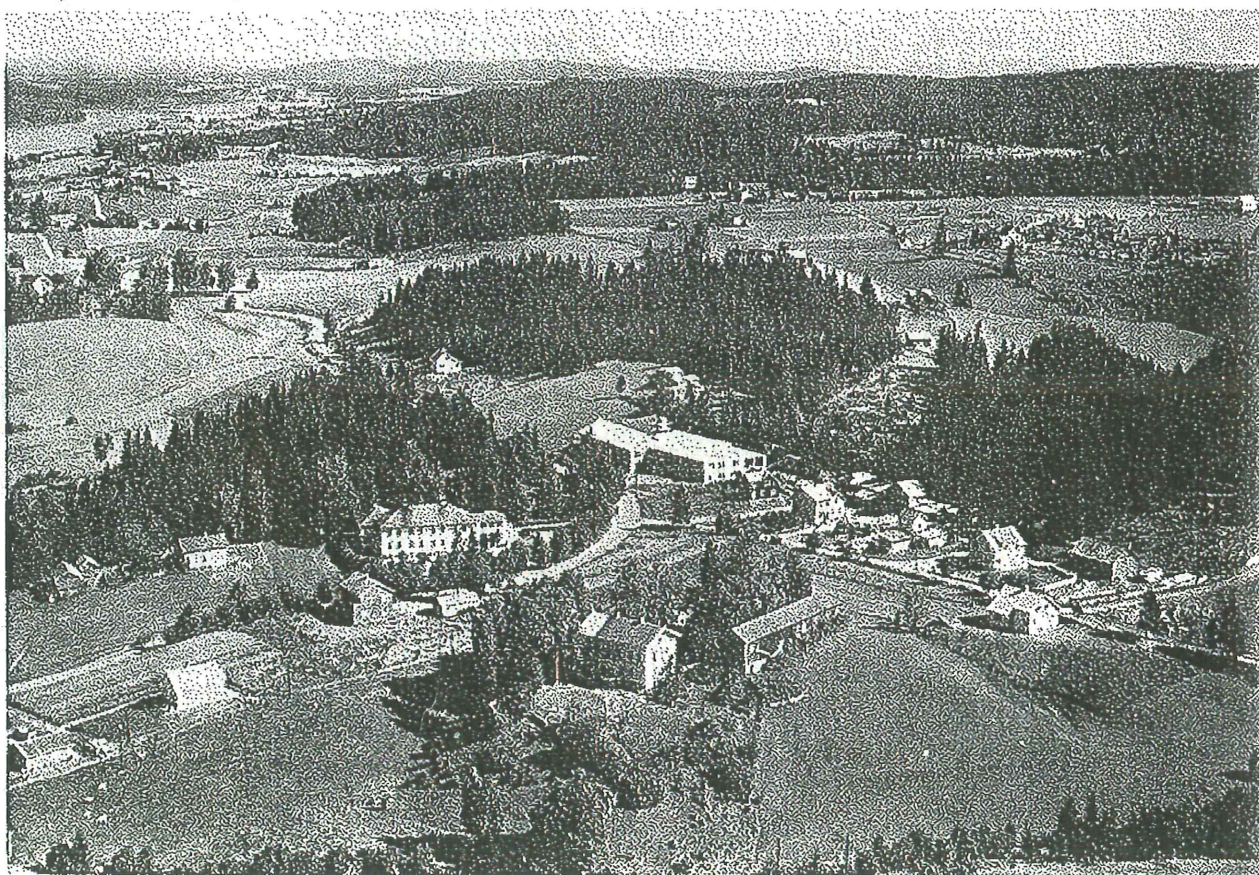
Lillo ligger ved den nyere tettbebyggelsen i Ekebergåsen. Ved foten av åsen ble bygd tre villaer før 1940: *Fjellvang*, *Skogly* og *Frøistad*. Skogly er nå revet og tomta gått inn i industriområdet til Ekeberg. — Også den øverste villaen i Ovivegen, *Ovi*, ble

bygd før 1940. Den gamle fabrikkbygningen ved det øvre tresliperiet ble innreidd til bolig og fikk navnet *Fossheim*, i matrikkelen kalt *Øvre Sliperi*.

Like ved Sagdalen på tomt fradelt Sandbo, ble Fet Røde Kors' sjukehjem bygd, ferdig 1931. Byggmester var Axel Bjørnstad fra Feiring, som også hadde bygd flere andre hus i Fetsund. Det var tuberkulosehjem til 1963. Fra da av leide Emma Hjorts Hjem stedet og dreiv Elvetun behandlingshjem og skole for psykisk utviklingshemmete her. I 1984 solgte Fet Røde Kors huset til tre familier, som har innreidd huset til bolig. Et skogstykke, Parken, ble kjøpt inntil sjukehjemmet fra Fråstad. Fet Røde Kors eier fortsatt det meste av denne skogteigen.

På den nordre delen av Fråstads gardsom-

Bebyggelsen i Sagdalen sett fra sør med det gamle gardstunet på Sagdalen nærmest midt på bildet. T.v. bak Sagdalen ligger Røde Kors Sykehjem (Elvetun), og Sandbo lengst t.v. Midt i bildet ovafor Sagdalen ligger Ekeberg-fabrikken, med villaene Skogly, Fjellvang og Frøistad, reknet fra v. fra fabrikken. For øvrig noen villaer fra 1940-åra. □ Flyfoto: Widerøe 5.8.1950

råde, den delen som har vært jordbruksområdet på garden, ble det etter hvert bygd noen få bosteder til utenom sjølve garden. Eldst var plassen *Laget* eller *Innlaget*, tatt opp ca. 1820, kjøpt til sjøleie i 1918 og nå et eget gardsbruk. Lengst i nordøst på Fråstads grunn, øst for Guriholtet, lå plassen *Bråten*, bebodd i 1850-60-åra.

To eldre plasser under Fråstad, *Korsveien*, omtalt rundt 1770, og *Kjersrud*, omtalt i tiåra rundt år 1800, veit vi ikke hvor lå. På et kart fra 1775 er avmerket en plass *Holtet* omtrent der Elvetun nå ligger. Der var det også, ifølge det samme kartet, et vegkryss, og *Holtet* kan ha vært samme plass som *Korsveien* (korsvei = vegkryss).

Flere bosteder bygd på Fråstad grunn før 1940 kjennes ikke. Men i 1932 ble grosserer Haneborgs store hovedbygning på Fråstad fradelt og solgt som egen eiendom — *Kampheim*. Etter å ha vært brukt som ferieheim er den fra 1983 igjen tatt i bruk som bolig.

I matrikkelen er bruksnumra fra 2 til 65 under Fråstad nå sammenføyd med bnr 1. Dette var småparseller med ei skyld på 1 skilling, etter 1886 2 øre, fradelt Fråstad i 1882. Grosserer Haneborg solgte disse til menn som ikke hadde fast eiendom for at de skulle få stemmerett. Stemmerett var den gangen avhengig av at en eide fast eiendom. De som kjøpte slike små parseller for å oppnå stemmerett, ble gjerne kalt «myrmenn». Ofte lå parsellene de kjøpte på verdiløse myrer. De fleste «myrmenn» som kjøpte parseller av Fråstad, bodde i Gansdalen og Rælingen. Grosserer Haneborg solgte i alt 75 parseller, men noen av dem ble ikke skyldsatt. Hver parsell var på 0,6 dk. De lå i to striper mellom den daværende innmarka på Fråstad og plassen *Laget* og strakk seg sørover mot skogen på *Ekebergåsen*. Parsellene her lå altså ikke på verdiløs jord, men på et område som den gangen var hamn og noe skog. Det var slått ned påler i delene mellom alle parsellene. — Alle parsellene

gikk ganske snart tilbake til hovedbølet på Fråstad.

Fråstad

Gnr 31 bnr 1.

Tidl matrno 32, løpeno 53.

Gmlt matrno 656

Eier- og skyldsettingsforhold

Fra før-reformatorisk tid kjennes bare geistlige eiere til Fråstad. Andreas Holmsen skriver om dette:

«I biskop Eysteins jordebok er det i 1393 som siste eiendom under Frogner kirke i Sørumsfjord opp 1 øyresbøl «i Frastadum på Fet» (EJ s. 442). I en seinere innførsel i samme jordebok (s. 289) heter det at «sira Hallbjørn, prosten i Tunsberg, ga så mye som han åtte i Fråstad på Fet på Romerike, og likeså ga sira Hallvard, erkeprest i Oslo, så mye han åtte i førnevnte Fråstad til Hellig Legems alter» i Hallvardskirken i Oslo. Dette alteret ble reist av biskop Eystein i hans seinere år (død 1407); Hallbjørn Bjørnsson var prost i Tunsberg 1398–1410, Hallvard Gudleivsson erkeprest i Oslo 1407–13. De høgere geistlige ble i seinmiddelalderen ofte rekruttert fra lavadelsslekter, som hadde fått inntektene av jordegodset sitt så redusert at de ikke kunne leve av dem lenger. Når det var flere eiere til en ikke større gard, kan det også tyde på at ingen av dem var svært godsrike. Vi veit ikke om flere eiere til Fråstad enn disse to geistlige og Frogner kirke. Kirkeparten er notert ennå i stiftsjordeboka 1575 med 1 skillings landskyld; men det gjaldt nok bare på papiret, for i skattematriklene fra 1647 av lå hele Fråstad til Oslo Hospital, som etter reformasjonen fikk overta alle eiendommene til Hellig Legems alter.»

Oslo Hospital eide så hele Fråstad til 1669, da det gjorde makeskifte med Christianiarådmannen Anders Pedersen. Rådmannen ga fra seg eiendommer med mer enn det dobbelte i skyldverdi: Bryn i Romedal på 1 skp 5 lp tunge, Bjølstad i Ringsaker med samme skyldverdi og en part på 5 lp tunge i Tønsaker i Eidsvoll, for å få eiendomsrett til Fråstad, som hadde ei skyld på 1 skp 5 lp tunge. Rådmannen som alt eide noen gardar med sagbruk på Nedre Romerike, ville gjerne ha flere sager her. På Fråstad kunne det

bygges vassager ved Varåa. Rådmann Anders Pedersen var den første av ei lang rekke byborgere og andre utabygds boende som eide Fråstad — og som nok var mer interessert i Fråstad pga. vassagene enn sjølve garden.

Etter at rådmann Anders Pedersen døde, overtok enka Maren Stockflet garden og sagene i 1682. I 1693 forpaktet hun bort Fråstad og de andre eiendommene sine i Fet prestegjeld (Ramstad i Fet, By, Narvestad, Teien og Longelstad i Rælingen) til kammerråd Gjord Andersen, Christiania, for fire år og mot ei årlig avgift på 200 rd kurant. Kontrakten ble fornyet og forlenget fram til og med 1706. Kammerråden eide nabogarden Falla og sagene der. På auksjon etter Maren Stockflets arving, justisråd Mercher, i 1717 kjøpte så Gjord Andersen bl.a. Fråstad, men han solgte igjen året etter til madame Karen Leuch i Christiania. Gjord Andersen forbeholdt seg rett til fri tømmerkjørsel over Fråstads grunn fram til Falla-sagene, som han fortsatt eide, og likeså rett til et lensefeste på Fråstad-landet for tømmer som skulle til Falla-sagene.

Ved salget til madame Karen Leuch ble Fråstad en del av det store eiendomskomplekset til det ledende borgerpatrisiatet i Christiania med slektene Leuch, Collett og Anker i spissen. Disse slektene var mye inngiftet i hverandre, og forskjellige medlemmer av dem var eiere av Fråstad — både garden og vassagene — ut gjennom hele 1700-tallet. De kjøpte etter hvert også eiendom i Falla, Ramstad og Hval og fikk hand om alle fallrettighetene i Varåa. Disse eiendommene ble tilsammen kalt Varå-bruket, et navn som er kjent i alle fall fra 1770-åra. Fra ca. 1780 eide Bernt Anker Varå-bruket innbefattet Fråstad. Etter at han døde i 1805, ble det store eiendomskomplekset hans et fideikomiss. Men tidene hadde endret seg, og det gamle trelastpatrisiatet kom i økonomiske vansker etter 1815. Det Ankerske Fideikomiss gikk konkurs i 1819.

Deretter var firmaet Ths. Johs. Heftye & Søn eier. Handelshuset Paul Bertelsen eide halve Fråstad ei tid og solgte sin del i 1843 til grosserer Hans Gulbrandsen. Han overtok i 1849 også den delen Ths. Johs. Heftye & Søn hadde eid — og ble eier av hele Varå-bruket. I 1873 skjøtte grosserer Gulbrandsens arvinger Varå-bruket inklusiv Fråstad til grosserer Anders Olai Haneborg. Han gjorde Fråstad til et sentrum for det etter hvert store eiendomskomplekset sitt langs Glomma. Fra 1906 til 1918 eide flere medlemmer av familien Moss Varå-bruket. I 1918 kjøpte Fet kommune alle eiendommene som var tillagt bru-

ket. Fet kommune stykket opp Varå-bruket og solgte de fleste gardene og plassene som lå til bruket, til oppsitterne. Garden Fråstad ble solgt til utabygds folk som flyttet hit, og Fråstad har seinere blitt brukt som vanlig gardsbruk — se bruker-avsnittet.

Om den eldste landskylda skriver Andreas Holmsen:

«Skylda var 1 skippund malt i den eldste jordeboka vi har for Oslo Hospital, fra 1603; men i 1647 er den 1 ¼ skpd, og matrikkelkommisjonen i 1666 ville sette den opp til 1 ½ skpd. Utsæden ble da oppgitt til 6 ½ tønne, som etter det vanlige forholdet skulle svare til litt over 16 aurabol eller 2 markebol. Så pass stor må garden også ha vært i gammalnorsk tid; for 2 markebol var lavmålet for fullgarden da. Fråstad var fullgard i 1577 og ga normal fullgards vissøyre.»

Landskylda ble i 1666 satt opp med 5 lp tunge og var 1 skp 10 lp fram til skyldrevisjonen i 1836. Ny skyld da: 4 daler 3 ort 11 skilling. 1886: 12,14 skm, hvorav 10,82 skm på sjølve Fråstad.

Beboere og brukere

I 1528 var ARNULF bonde på Fråstad, i 1550-60-åra TOSTEN.

Fra 1593 til 1602 betalte KRISTOFFER skatt av Fråstad, og fra 1610 til 1618 var GYRI skattebetaler her. Hun eide en part på 7 ½ lp i Nordre Ramstad. I 1615 måtte PEDER Fråstad sone fordi han hadde skrevet et falsk brev i Rasmus Holts navn. Han måtte sone for hele formuen sin, 46 rd.

Fra 1618 til midt i 1660-åra var BØRGE leilending her. Han var gift, men navnet på kona er ukjent. I 1664 ble alderen hans oppgitt til 70 år. De siste ti åra hadde han en medbruker, OLE, som eide 16 ½ lp tunge i Nerdrum.

Fra 1664 hette leilendingen på Fråstad LARS TOLVSEN, 40 år i 1664. Kjente barn: *Tolv* — se seinere, *Anne* — se neste. Det var i Lars Tolvsens tid den store utbygginga av sager på Fråstads grunn tok til. Men det ser ikke ut til at leilendingene på Fråstad ble mye berørt av sagdrifta. Vel fikk de nye jorddrotter, men rundt vassagene ved Varåa vokste det fram et eget miljø med

sagmestere og sagnarbeidere. Leilendingene på garden Fråstad fortsatte som bønder som før.

I 1678 var Lars Fråstad beordret å føre Kongens proviant fra Brånås til Nes skanse. Han var tilsagt denne frakta av skysskafferen Elias Hov, men han hadde ikke tatt på seg oppdraget fordi hestene hans ikke dugde til noe.

Fra slutten av 1680-åra dreiv Lars Tolvsen sammen med svigersønnen

TORD SYVERSEN, 48 år i 1701, d 1718 g m ANNE LARSD, d 1741, 92 år. Barn: *Kristoffer* 1694, *Lars* 1697, *Anne* ca. 1702 — se seinere, *Syver* ca. 1703 — 1746, d på Fråstad, begravet Hov kirkegard. Ved skiftet etter Tord Syversen i 1719 møtte en bror av han, Even Syversen, som var sagmester på Ryeneie i Skedsmo. — Etter at Lars Tolvsen døde, dreiv Anne og Tord garden sammen med broren til Anne

TOLV LARSEN, 30 år i 1701, d 1724 g m GORO AMUNDSD d 1733. Barn: *Kirsti* 1701 — se seinere.

Tolv Larsen og Tord Syversen dreiv garden i krigstida før 1720. I 1723 fikk Tolv og søstera hans, Anne Larsd, enka etter Tord, skattefrihet pga. krigsskade i åra 1716 — 1719. I 1720 ble garden oppgitt å være ruinert av fienden, slik som de andre gardene på Roven.

I disse vanskelige åra var enda en familie ei tid på Fråstad

ARNE PEDERSEN Tunnerud d 1722, 61 år g m RAGNIL LARSD, d 1719. Familien bodde til vanlig på Tunnerud — se der, men Ragnil Larsd døde på Fråstad. Hun kan ha vært datter til Lars Tolvsen. Familien oppholdt seg sannsynligvis bare ei tid på Fråstad.

Det bruket som Tord Syversen og Anne Larsd hadde drevet, fikk svigersønnen tinglyst byggeseddel på i 1722

OLE KARLSEN Granshagen u Gran 1698 — 1775 g I 1723 m ANNE TORDSD

Fråstad ca. 1702 — 1737, g II m KARI KRISTENSD N Hovin 1708 — 1747, g III 1748 m INGER JAKOBSD N Fjerdingsby 1699 — 1773. Ole Karlsen kjøpte i 1743 Haga med Tyskerud og flyttet til nabogarden Haga — om familien, se der. Til slutt flyttet han og den siste kona hans til Tyskerud på Nord-Roven.

Det andre bruket på Fråstad som Tolv Larsen og Goro Amundsd hadde brukt, overtok dattera og svigersønnen deres KRISTEN KRISTOFFERSEN, sanns fra Støvin 1696 — 1774 g I 1720 m KIRSTI TOLVSD 1701 — 1722. Barn: *Marte* 1722 g 1749 m Kristoffer Olsen Krokstadhagen, Blaker. Kirsti Tolvsd døde i barselseng, og Kristen Kristoffersen g II 1723 m MALENE GUDMUNSD Auten, d 1765, 79 år. Barn: *Gudmund* 1724 — se neste, *Kirsti* 1727 g 1751 m Kristoffer Eriksen Jaer, dit, *Mari* 1731 g 1758 m Arne Olsen Falla, til Holtedal, *Kristoffer* f og d 1733, *Anne* 1735 — se seinere, *Kristoffer* 1738 — 1759, d på Fråstad. Etter at Ole Karlsen kjøpte Haga i 1743 og flyttet dit, brukte Kristen Kristoffersen hele Fråstad. I 1741 døde en Kristoffer på Fråstad, 92 år gml, og i 1742 enka Kari på Fråstad, 90 år. De hadde levd henholdsvis i 61 og 64 år i ekteskap, ifølge kirkeboka. Dette var sannsynligvis foreldra til Kristen Kristoffersen. Trulig hadde de drevet Støvin fra 1699 til 1727 — se der.

Fra slutten av 1750-åra dreiv Kristen Kristoffersen sammen med eldste sønnen GUDMUND KRISTENSEN 1724 — 1770 g 1758 m KARI TORERSD Hval 1731 — 1770. Barn: *Malene* 1758 g 1780 m Lars Larsen Bergerud u Torud, *Kristoffer* 1759 g 1795 m enke Marte Pålsd Haga, dit, *Hans* f og d 1761, *Ågot* 1762 g I 1800 m enkem Erik Olsen Holtet av Råsåk, g II 1811 m klokker Kristen Hansen, til Holtet av Råsåk, *Torer* 1765 g 1798 m Eli Olsd Vilberg, til Hol u Fet prestegard, se u Faller, *Kristen* 1767 g 1789 m Anne Gulbrandsd

Sanderud, dit, *Hans* 1769 g 1808 m Karen Grønvoldsd Sørby u Hov, til N Østanes. Gudmund Kristensen og Kari Torersd døde nesten samtidig og etterlot seks ukonfirmerte barn. Fastermannen deres, Arne Olsen Holtedal, påtok seg å oppfostre eldste dattera Malene og de to yngste sønnene Kristen og Hans. Disse flyttet til Dalen og ble gifte og boende der.

Etter at Gudmund Kristensen og Kari Torersd døde, dreiv søstera til Gudmund og mannen hennes Fråstad

GULBRAND MATTISEN Ø Mork, Blaker 1740–1814 g I 1765 m ANNE KRISTENSD Fråstad 1735–1777. Barn: *Marte* 1767 g I 1790 m Ole Eriksen Hagen av M Mork, g II 1805 m enkem Johannes Jonsen Klova av Fossum, Blaker, *Kirsti* 1770 g 1796 m Berger Eriksen Halabekk, Høland, *Mattis* 1775 g 1797 m Anne Marie Kristensd Ånnerud, Blaker, til Ø Mork, Blaker. Gulbrand Mattisen g II m MARI JENSD V Mork, Blaker 1756–1790. Barn: *Anders* 1779 g 1816 m Anne Olsd Grini av Skukstad, til Stubberud av V Mork, *Anne Kristine* f og d 1782, *Marie* 1785 g 1811 m Anders Torsteinsen N Foss, Blaker. Gulbrand Mattisen g III 1791 m ANNE KRISTOFFERSD Kvevli, Blaker 1748–1792. Første kona til Gulbrand, Anne Kristensd, døde på Fråstad. I 1781 flyttet han og Mari Jensd tilbake til farsgarden hans, Østre Mork i Blaker. Dermed var den slekta som hadde sittet som leilendinger på Fråstad siden 1660-åra borte fra garden. Disse fire generasjonene Fråstad-bønder hadde opplevd store endringer i den delen av garden som lå mot Varåa — og de hadde opplevd flere byborgeriere. Men sjøl hadde de holdt fast ved jordbruket og opparbeidet seg en relativt god velstand. Det var nok ingen sosial forskjell mellom leilendingsbøndene på Fråstad og bøndene på nabogardene, som etter hvert ble sjøleiere.

Etter at denne gamle Fråstad-slekta ble

borte fra garden, slo ingen nye bønder seg til her. Jorda ble drevet av tjenestefolk og husmenn eller av bestyrere, som bodde på garden eller på en plass. På sjølve Fråstad bodde tidvis også fullmektiger eller forvaltere for eierne, tidvis også medlemmer av eiernes familier.

Men vi veit lite om hvem som bodde på Fråstad i de to siste tiåra av 1700-tallet. I 1785 døde JENS TORGERSEN Fråstad, 51 år. Forøvrig døde ingen på Fråstad i disse åra, og ingen ble døpt eller konfirmert derfra. Noen tjenestejenter giftet seg mens de tjente der, og i 1790 ble kjøpmann ANDREAS BRENNING g m SUSANNA MARGARETA BØY på Fråstad. De ble viet av tukthuspresten hr Kierulf, «som for Forretningen bør staae til ansvar», skreiv Fet-presten i kirkeboka.

Ca. år 1800 flyttet hit

EDVARD LUND 1773 g 1808 m MARGRETHE OTTESEN, Fet prestegard 1781. Barn f i Fet: *Kristine Margrete* 1809–1811, *Otto Henrik* 1810–1811. Lund var fullmektig for Bernt Anker. Han flyttet mellom 1810 og 1820.

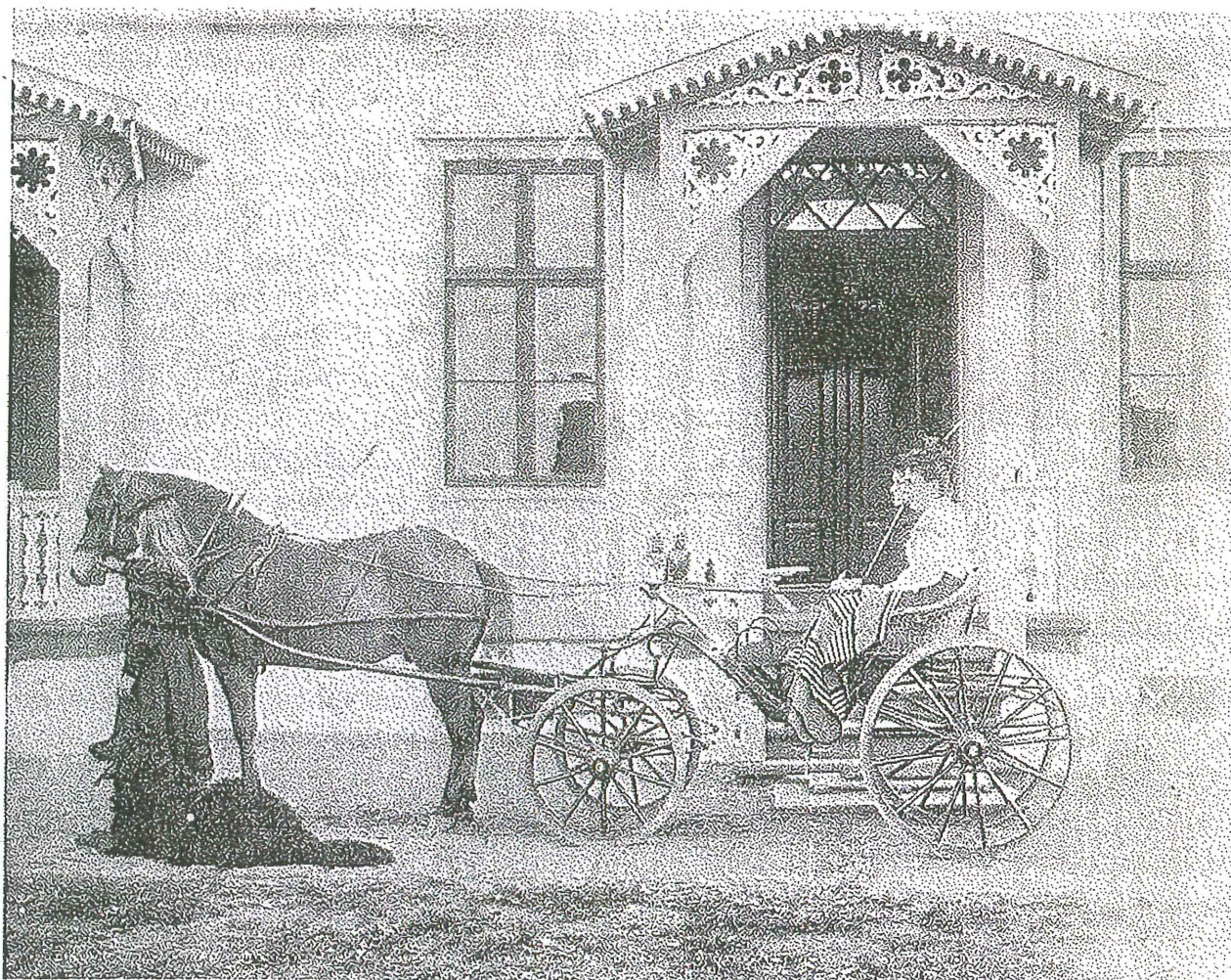
Før 1820 var ny forvalter flyttet hit

GUSTAV WIDERBERG f Mørtelfors, Sverige g 1829 m HANNA (døpt JOHANNA) SØRENSEN, Gan 1784. De flyttet til Haug i Nittedal. Widerberg var formynder for Marte Maria Sørensen (1789–1828) fra Gan, som druknet på Øyeren undervegs i båt til Fråstad. Gustav Widerberg hadde flere legdebarn, og to av dem ble konfirmert fra Fråstad: *Ole Jakobsen* 1804 g 1834 m Boel Marie Hansd Fossen u Falla, til Hagen u Råmstad, og *Karoline Louise Andersd* 1816 (kf 1831).

I 1835 kom ny forvalter hit

MAGNUS BERGQUIST f Sverige ca. 1792–1867 g m ANNE LOVISE ASLAKSD 1803–1853. De meldte flytting hit fra Skjeberg i Østfold i 1835. Etter at Bergquist hadde kjøpt det nordre Haga-bruket i

Sophie og Elisabeth Haneborg i trilla foran hovedinngangen på Fråstad i 1890-åra. Jenta ved hesten er kanskje den yngste søstera, Ellen Hedvig Haneborg.

1850, flyttet han dit uti 1850-åra — om familien, se Haga bnr 7. Denne garden er ennå i etterkommernes eie. Bergquist var først kalt forvalter, seinere bruksfullmektig. Han arbeidet for grosserer H. Gulbrandsen. Ei tid hadde han en kontorist ved navn LIEBLEIN, som bodde på Fråstad med familien sin.

Fra 1860-åra bodde innerster og tjenestefolk på Fråstad. Ved folketellinga i 1865 bodde her

OLE SVENSEN Granshagen 1794–1882 g 1824 m SYRINE HANSD Langerud u Gran 1800–1889. Familien hadde før bodd mange steder, men de fleste barna var født i Hestehagen u Ramstad — om familien, se der. De flyttet ganske snart igjen. — De

gardsfolka som seinere bodde på Fråstad, bodde ikke lenge her, og familiene er omtalt under andre bosteder.

I 1873 kjøpte grosserer A.O. Haneborg Varå-bruket og med det Fråstad ANDERS OLAI HANEBOG, f Gan 1836–1920 g 1874 m FREDRIKKE ELISABETH LASSEN, f Flosta, Aust-Agder 1854. Barn: *Sophie Magdalene* 1875 g 1898 m Hans Riddervold, se Tunnerud, *Fredrikke Elisabeth* 1877–1904 g 1899 m Wilhelm Sverdrup, *Ellen Hedvig* 1882 g 1908 m Aage Schack von Brockdorff, Danmark, *Halvor* 1898 (slektsopplysningene fra Aksel O. Haneborg: Haneborg-familiens stamtavle, Kria 1914). A.O. Haneborg bygde nye, standsmessige hus på Fråstad og opp-

holdt seg mye her. Familien hadde offisielt bosted i Kristiania, men lange tider om gangen bodde de på Fråstad. Fråstad ble et sentrum for det store eiendomskomplekset som grosserer Haneborg etter hvert skaffet seg i bygdene langs Glomma. Han arvet Tunnerud, Sanderud og Skjatvet i Fet, Viggernes i Aurskog og det meste av Krokstad i Blaker etter foreldra sine. Han kjøpte By i Fet, men mistet den ved odelsinnløsning. I 1873 ervervet han Varå-bruket, og hadde da alt kjøpt garden Lille Strøm i Rælingen, en part i Funnefossen i Nes, og Skårer og Rustad i Sør-Odal. Seinere kjøpte han flere eiendommer, bl.a. den store skoggarden Skinnarbøl i Vinger. På det meste eide han midt i 1890-åra ca. 180.000 mål skog og ca. 8000 mål dyrket jord. Han anla sagbruk bl.a. ved Lillestrøm og ved Varå-bruket, og var blant de første i Norge som startet tresliperier, først ved Funnefoss i Nes og ved Hvittefoss i Sandsvær, fra 1880-åra også ved Varåa. Ved Kristiania-krakket i 1899 tapte han betydelige midler, og boet hans ble stilt under privat administrasjon. Flere av de største eiendommene hans ble solgt av administrasjonsboet, bl.a. Varå-bruket inklusiv Fråstad. Dette ble solgt i 1906 til MARCUS MOSS og THORVALD MOSS, som eide hhv $\frac{2}{3}$ og $\frac{1}{3}$. Da Thv. Moss døde, overtok C.F. MICHELET og OLE MOSS hans part. De solgte til ALBERT MOSS, f Kroksrud, Sør-Odal 1864–1930 g m OLGA WESSBERG. Barn: *Agnes* 1900, ug, *Trygve* g m Lizzie Ræder, til Oslo. Albert Moss og familien bodde på Fråstad. Seinere bodde de ei tid på Sydover før de flyttet til Oslo.

Albert og Marcus Moss solgte i 1918 hele Varå-bruket til FET KOMMUNE. Fet kommune solgte de fleste gardene og plassene som lå til Varå-bruket, men beholdt det meste av skogeiendommen til bruket. På Fråstad ble de gamle bostedene Lillo, Laget, Vila, Sandbo og Sagdalen og indu-

strieiendommene Fråstadstrand og Varå Bruk skyldsatt og fradelt garden mens Fet kommune eide den. I 1919 solgte Fet kommune sjølve Fråstad for 135.000 kr til NILS MARKUS TØNDER LIED 1871–1935 g m TRINE NIELSEN 1883–1940. Barn: *Lauritz Fredrik* 1907–1954, *Marit* 1909 g m Nicolai Tønnesen, *Nils Tønder* 1920 g m Erica Maróssy, til Tasmania, Australia. Lied var skipsreder. Familien flyttet til Fråstad i 1919 og bodde her til de solgte i 1928 til

THORALF SMEDSBERG, N Holter 1901–1971 g m HANNA ANDERSEN, Oslo 1902. Barn: *Marit* 1929 — se neste, *Gunhild* 1935–1954. Mor til Hanna Smedsberg var fra Karlsrud av Haga. Thoralf Smedsberg solgte i 1932 hovedbygningen på Fråstad til Kampens Hvilehjem og Feriekoloni, som kalte eiendommen *Kampheim* — se denne. Familien Smedsberg flyttet over i sidebygningen på garden, der det var to leiligheter. De hadde den søndre delen av huset.

Datter og mannen hennes overtok — tgl. skjøte 1969

MARIT DOKNÆS f SMEDSBERG 1929 g m ARVID DOKNÆS, Eidsvoll 1922–1978. Barn: *Eldbjørg* 1957 g m Helge Tønjum, Lærdal, dit, *Thor Ivar* 1964 g m Karin Hansen, Elverhøy, Fetsund, bor Fråstad (barn Kjetil 1986, Helene 1988). Marit og Arvid Doknæs bygde i 1961 hus i Stubbenga av Fråstad. Da de overtok garden og flyttet dit, flyttet foreldra hennes til Stubbenga.

Karin f 1966, apr

Hus

De fleste nåværende husa på Fråstad, inklusiv *Kampheim*, ble oppført av grosserer Haneborg mens han eide garden (1873–1906). Vi veit lite om husa på garden før hans tid. Fra 1700-tallet, da Fråstad var

Haneborgs hovedbygning på Fråstad (nå Kampheim) fotografert midt i 1890-åra.
□ Foto: Illustrert Familieblad

en vanlig leilendingsgard, fins noen skifter med opplysninger om husa på garden.

De var da som hus flest på gardene den tida: et bolighus med stue og kove og med sval foran, et stabbur, et bryggerhus, en utekjeller, ei smie. Ved sida av disse husa som ble nevnt i flere skifter mellom 1719 og 1734, var det sjølsagt vanlige uthus her: fjøs, stall, låve(r), kanskje et skjul og ei kjone. Siden det var to brukere på garden gjennom det meste av 1700-tallet, var det nok to sett hus her også, i alle fall av de viktigste husa. Seinere skifter med opplysninger om hus kjennes ikke, heller ikke branntakster fra 1800-tallet.

Da grosserer Haneborg hadde kjøpt Fråstad i 1873, lot han med en gang oppføre en stor hovedbygning, som ennå står. Det ble

en for si tid svært moderne bygning med rike sveitserstil-dekorasjoner og stor takhøgde. Bygningen har ei innvendig grunnflate på ca. 160 m². Den har hovedinngang midt på fronten med et gangværelse foran ei stor verandastue midt i bygningen med veranda ut mot hagen. I østenden var kjøkken, kjøkkengang med spiskammers og et mindre hjørnerom, som kanskje var anretning. I vestenden var to stuer. Over den store verandastua var en ballsal med balkong over verandaen. Sideromma var soverom. I det nordvestre soverommet hadde svenskekonngen bodd ved besøk hos Haneborg. Dette rommet hadde silketapeter. Dette og flere andre rom hadde malerier i taket. De fleste romma var tapetsert. Ved ei nylig nedrivning av tapeter kom følgende blyantpåskrift på

Bolighuset (tidl. sidebygning) på Fråstad tidlig i 1930-åra, med Hanna Smedsberg og dattera Marit foran.

underpanelen fram: «A. Pettersen og R. Ramberg, Sadelmagere og Tapetserere har trekt & tapetseret her paa garden Fraastad vi begyndte den 21 juli 1874.» Hermed har vi også ei datering for når huset ble oppsatt. — I tredje etasje var rom for tjenerne. Det var kjeller under hele huset. Her var anlagt brønn, som seinere var årsak til fuktskader i bygningen. — Da huset ble brukt som ferie-hjem, ble det en del ombygd innvendig. Det settes nå i stand igjen til bolig, og det legges stor vekt på å finne tilbake til husets opphavlige preg — se Kampheim.

Grosserer Haneborg bygde bestyrerbolig, som nå er hovedbygning på garden. Den ligger vest i gardstunet og er oppført på gråsteinsmur og med murstein i første etasje og treverk i andre (halvannen etasje). I dette huset var det bryggerhus med murt bakeromn. Seinere var det lenge to leiligheter her, en i hver ende. Eierne bodde i den søndre leiligheten, og Martin Guttersrud, som arbeidet lenge på Fråstad, bodde i den

nordre. Nå er det én leilighet i huset. — Mursteinen til bygningen ble visstnok brent på Haneborgs eget teglverk.

Derfra kom vel også mursteinen i uthuset. Det hadde grisehus i sørenden, så fjøs, og stall i nordenden. I vinkel med uthuset er en bindingsverk låve opprinnelig med høy- og logolv, nå med korntørke. Det stod sannsynligvis en låve på samme sted i Haneborgs tid. Men i en branntakst fra 1925, da Lied eide garden, kalles låven «nyoppført». Om den da var helt ny, eller nyombygd, vites ikke. Vinkelbygget oppgis da å være 27,7 x 14 m tekt med takstein og inneholdende høygolv, treskelåve og vognskjul.

I den samme branntaksten fra 1925 ble også assurert, föruten bolighusa og uthuset, et hønehus i bindingsverk, 4,3 x 3 m, et stabbur laftet opp i tømmer og kledd utvendig, 6,80 x 5,60 m, i 1 ½ etasje og på ni trepillarer, videre to utedoer, begge i bindingsverk, den ene 2,5 x 2 m, den andre 2 x 2 m. Alle husa var tekt med takstein. Det ble

også assurert 100 m stakitt og plankejerde.

Stabburet, hønehuset og en utedo stod mellom mursteinsbygningen og låven. Disse husa ble revet mens Thoralf Smedsberg dreiv garden.

Vinkelbygget med låve og husdyrrom står fortsatt. Det er kjørebru fra sørenden av uthuset og låvebru gjennom hele vinkelbygget. Tidligere var det kjørebru også opp i korsbygget på låven, slik at det var gjennomkjøring. Høyet som ble lagt i høygolvet i låven, måtte dras gjennom stallsvala til fjøset.

I 1961 ble det bygd generasjonsbolig på fradelt tomt i Stubbenga.

Jordbruk

De offisielle jordbruksoppgavene fra 1600- og 1700-tallet viser at Fråstad da hadde gjennomsnittsstørrelse for gardene på Roven. I 1723 ble det sagt at garden hadde «beste land». Skiftene på Fråstad i 1720-30-åra viser et noe større dyrehold enn det de offisielle oppgavene ga. I 1719 var det sju kuer her (Jabåne, Mortengås, Snøgås, Svan, Gulros, Sale og Gjommerlin), ei kvige, tre kalver, fem sauer, sju lam, en bukk og to hester, i 1737 fem kuer (Stetten, Berte, Fru-epike, Gråøye og Søkketore), to kviger (Juliane og Nybån) og to hester. Begge disse skiftene gjaldt den ene halvdel av Fråstad. De to bruka på garden var sannsynligvis ganske jamstore med omtrent like mange dyr på hvert bruk.

Gardsredskapen var den vanlige: i 1719 hos Arne Pedersen og Ragnil Larsd: plog, harv, to bordsleder med jerndrott, to tømmerdrag, kirkeslede, to arbeidsseler, tre bråteriver, to ljåer, fire skyruer, hoggøks og diverse kar; i 1719 på Tord Syversens bruk: plog, harv, høyslede, to vedsleder, to arbeidsseler, slipestein, tre hoggøkser og diverse kar. Omtrent de samme redskapene er nevnt i alle skiftene på Fråstad fra de

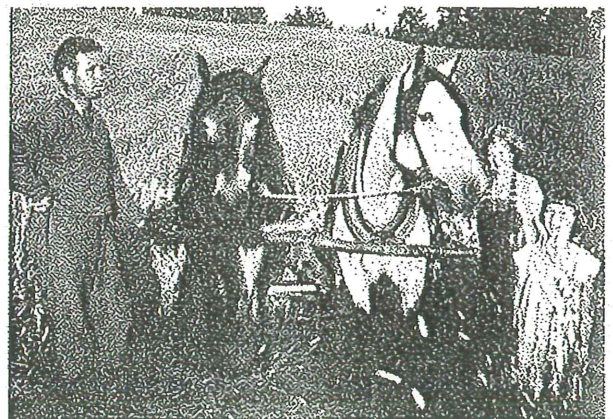
følgende par tiåra. I 1737 ble det i et skifte registrert to jernskodde bordsleder. Jernskoning på bordsledene var blant de første redskapsforbedringene bøndene kostet på seg. Dette viser at bordkjøringa var viktig for dem.

Fra 1800-tallet har vi ikke mange opplysninger om jordbruket på Fråstad. For eierne og for det offentlige var garden viktigere pga. sagene der enn pga. sjølve jordbruket. Matrikelkommisjonen av 1866 opplyste at garden da ikke hadde vært bebodd i de seinere åra. Følgelig kunne oppgaver over utsæd, avling og dyrehold ikke gis. Arealet ble oppgitt å være 227 mål middels god jord, som var lettbrukt. Hamnegangen ble anslått til å være for liten for gardens behov.

Nå reknes ca. 130 mål på Fråstad, og det har vært drevet korndyrking de siste 20–30 åra. Etter at de sluttet med kuer på garden, hadde de griser noen år. Thoralf Smedsberg hadde 12–14 mjølkekuer og påsett så lenge han dreiv mjølkeproduksjon. De hadde to hester. Traktor — en Gråtass — ble kjøpt i 1950-åra. I 1957 kjøpte de skurtresker sammen med Ole Smedsberg på Holter, ca. 1960 skaffet de egen tresker. — Jordene sør for gardstunet er planert. Der var det før djupe daler.

Garden har i de seinere åra vært forpaktet bort.

Slåttonn på Trappsand på Fråstad i 1938, Thoralf, Hanna og Marit Smedsberg. Hestene Dansy og Barka var mor og datter.

Kampheim

Gnr 31 bnr 79

Eiendommen Kampheim består av den store bygningen som grosserer Haneborg lot bygge på Fråstad i 1873-74 og 6 mål tomt, den gamle hagen. Denne eiendommen ble fradelte Fråstad i 1932 og solgt av Thoralf Smedsberg for 14.000 kr til

KAMPENS HVILEHJEM OG FERIEKOLONI, som fikk tinglyst skjøte i 1933. Kampen Menighet i Oslo brukte huset som feriehem for menighetsmedlemmer og ominnreidde huset en del, i sær i annen etasje.

— Etter 50 år, i 1983, solgte Kampen Menighet til

TORRE DAG RAASOK, Åsvegen, N Ås 1960 g m TRINE HILMARSEN, Kristiansand 1960. Barn: *Ole Christian* 1987. De begynte med en gang å sette huset i stand til bolig igjen. De legger stor vekt på å bevare alle element som lar seg bevare (sveitserstil-ornamenter, takmalerier, dørblad, listverk osv) og å fornye med kopier element som må skiftes ut (ytterdører, vinduer). Forøvrig har de i material- og fargevalg lagt stor vinn på å bevare og dels finne tilbake til husets opphavlige preg. Trine H. og Tore D. Raasok gjør ved istandsettinga en stor innsats for å redde et av de bemerkelsesverdige og verneverdige husa i Fet. — Om husets alder og innreiing — se husavsnittet under Fråstad.